

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

SENIOR CERTIFICATE EXAMINATIONS

SEPEDI LELEMETLALELETŠO LA PELE (FAL)

LEPHEPHE LA PELE (P1)

2018

MEPUTSO: 80

NAKO: Diiri tše 2

Palomoka ya matlakala a dipotšišo ke 10.

DITAELO LE TSHEDIMOŠO

1. Lephephe le, le arotšwe ka DIKAROLO TŠE THARO, e lego YA A, YA B le YA C.

KAROLO YA A: Tekatlhaloganyo (30)

KAROLO YA B: Kakaretšo (10)

KAROLO YA C: Thutapolelo le Tšhomišopolelo (40)

2. Badišiša ditaelo ka šedi.
3. Araba dipotšišo KA MOKA.
4. THOMA KAROLO YE NNGWE le YE NNGWE letlakaleng LE LEFSA.
5. Thalela mošomo wa gago ka morago ga KAROLO YE NNGWE le YE NNGWE.
6. Dikarabo di nomorwe go swana le dipotšišo.
7. Tshela mothaladi ka morago ga karabo YE NNGWE le YE NNGWE.
8. Ela hloko mopeleto le tlhamego ya mafoko.
9. Nako ye e ukangwago:
KAROLO YA A: Metsotso ye 50
KAROLO YA B: Metsotso ye 20
KAROLO YA C: Metsotso ye 50
10. Ngwala ka bothakga ka mongwalo wa go balega le go bonagala.

KAROLO YA A: TEKATLHALOGANYO**POTŠIŠO YA 1**

1.1 Badišiša temana ye e latelago gore o tle o kgone go araba dipotšišo ka yona.

SETŠWELETŠWA SA A**HLOKOMELA**

1	Bophelo bja matšatši a bo tletše ka batho ba go fapafapana. Bangwe ke badumedi mola bangwe e le baradia, bangwe ke borakgwebo mola bangwe e le marabele. Bangwe ke mahodu a go tsebalega mola bangwe e le dimpheane fela. Mafapha ka moka a na le batho bao ba nago le nnete le bao ba se nago nnete. Seo se gakantšha batho ba go itokela gobane ga ba sa tseba gore motho wa go ba le nnete ke ofe. Bontši bja maitshwaro a mohuta wo bo hlolwa ke lerato la tšhelete goba go e hloka. Batho ga ba sa tshephana mekgahlong, le ka dikerekeng go no swana.	5
2	Ge o bula dikuranta o hwetša dipapatšo tša mehutahuta. Sa go emiša ditsebe ke tšeo di bapatšwago goba tšeo batho ba ipapatšago gore ba ka di dira. 'Nka buša molekane yo a go tlogetšego gonabjale, nka go dira mohumi yo mogolo, nka tsoša le motho bahung.' Ge o bala o ipotšiša gore naa ka gabomotho yo ga go hlokofalwe naa, o tsošitše ba bakae ba gabo? Ge a kgona go dira motho yo mongwe mohumi go ra gore ba gabo ba humile le dinala gobane yena a ka no se kgone go ikhumiša. Ge e le meriana yona ke ga mantšhaotlogele. Ye mengwe e a otarwa. Batho ba gampela mehutahuta ba sa fetše . Tše dingwe di a šoma mola tše dingwe e le maano a go itirela sa go iša maleng fela. Seo se hlola kgakanego go batho gore bjale ba tshepe mang goba eng gobane go nyakega thušo ye itšego gore ba kgotsofale. Ee, ke nnete gobane segologolo se re <u>ge o ka welwa ke mathata a a itšego, o se dume gore a go wele gape</u> . Sa boa sa re 'hlogo ye meetse e lotwa ke mong'.	10
15
20
3	O tla re o sa iketlile wa kwa molodi wa melaetša ya selefouno e galagala wa nagana gore mohlomongwe go na le motho yo bohlokwa yo a go nyakago. Ge o bula o hwetša ba re o thopile sefoka sa mašeleng a mantši. Tšatši le lengwe ba re o kgethilwe go ba mofenyi wa phadišano ya <i>airtime</i> ya boleng bja go makatša gomme o swanetše go founela dinomoro tše itšego gore o hwetše sefoka sa gago. Ge o founa o botšwa ge o swanetše go reka <i>airtime</i> ya boleng bjo bo itšego gore o hwetše sefoka sa gago. Ruri! dimaka ga di fele bathong. Fela sa go makatša ke gore ga se nke o tsenela phadišano felo.	25
30
4	Batho ba tsene dikgolegong ka lebaka la go tshepa seo ba se botšwago gomme ba dira ka mo ba botšwago ka kgopolo ya gore ba tlo atlega bophelong. Ba tšewa ke batho bao ba ba tshepago kudu gomme ba ba dira baromiwa ba thekišo ya diokobatši. Ba thoma gannyane go fihla e eba dikonokono gomme ba romelwa le mafaseng a mangwe. Ba bangwe	35

ba swarwa ba sa le ka mo nageng mola ba bangwe ba swarwa mafaseng a ka ntle. Tshepo ya bona ya ba le dipotšišo. Ba bangwe ba boditšwe gore o swanetše go ja dilo tše gore o tle o kgone go phetha mešomo ya gago ka botshepegi. Lehono bontši bja bona ba no otsela ba eme ka maoto, ga ba sa hlapa goba go ja, ba bolelela fase, ba bolela ka go nanya. Dipolelo tša bona di a makatša gobane o tlo hwetša a otlela sefatanaga fela a botša monamedi gore 'O tla ntsoša ge re fihla mo o yago, a ke re!' E a roropa. Mo go tlogo tshepo. Bjale go tshepše bomang? Go tshepše eng? 40 45

- 5 Ye ke nako ye kaone go feta tše ka moka moo setšhaba se swanetšego go ngangatlela ka maatla le ditheo tša mmušo go šireletša batho kgahlanong le boradia le bonokwane. Mmušo o hlomile ditheo tša go fapana le megala ya mahala go bega ditiragalo tša mohuta wo. Ka nnete setšhaba se a phologa. Khomišene ya Ditokelo tša Setšo, Ditungelo le Maleme le yona e hlomilwe go phološa setšhaba ka gare ga leuba le le welego la ditungelo tša go se ješe di wela. Modulasetulo wa khomišene ye, Moh. Thoko Mkhwanazi-Xaluva o bolela a tiišitše meno gore ditiragalo tša mohuta wo di swanetše go fedišwa ka go hlama setheo seo se tlogo laola tshepedišo le mašeleng a dikereke le mekgahlo yeo e welago ka tlase ga taolo ya khomišene ye. 50 55

[Boithamelolo]

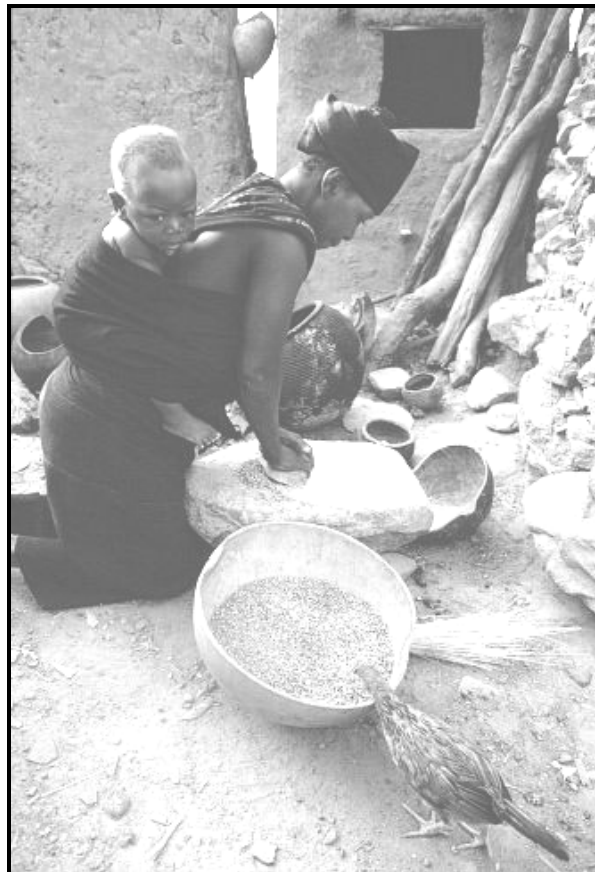
- 1.1.1 Na batho ba ba ikwalakwatša kae? (1)
- 1.1.2 Go ya ka TEMANA YA 1 batho ba go itokela ba gakantšhwa ke eng? Efa dintlha TŠE PEDI. (2)
- 1.1.3 Ke eng seo se hlolago maitshwaro a batho ba TEMANA YA 1? Efa dintlha TŠE PEDI. (2)
- 1.1.4 Efa dilo TŠE THARO tše batho ba ikwalakwatšago gore ba a di kgona. (3)
- 1.1.5 Tsopola magoro A MARARO a batho go ya ka TEMANA YA 1. (3)
- 1.1.6 Na kgopolo yeo e thaletšwego e go utollela molaetša ofe? (1)
- 1.1.7 Hlaloša polelo yeo e kotofaditšwego ya mongwadi go ya ka moo e šomišitšwego ka gona. Efa dintlha TŠE PEDI. (2)
- 1.1.8 Go ya ka TEMANA YA 2 ke dikgopolo dife tše di laetšago gore batho ba thoma go se dumele dipapatšo tše? Efa TŠE PEDI. (2)
- 1.1.9 Ka dintlha TŠE PEDI, ke eng seo se hlatselago gore mongwadi le yena o nyakile go wela molabeng wa dipapatšo tše, go ya ka TEMANA YA 3? (2)
- 1.1.10 Go ya ka TEMANA YA 4, hlaloša ditlamorago tša go tshepa motho kudu ntle le go naganišiša. Efa dintlha TŠE THARO. (3)

1.1.11 Maikutlo a gago ke afe mabapi le sephetho sa Khomišene ya Ditokelo tša Setšo, Ditumelo le Maleme? Fahlela. (2)

1.1.12 Kgopolo ya gago ke efe mabapi le megala ya mahala ya mmušo ya go bega ditaba tša bofora? (1)

1.2 Lebeledišiša seswantšho se se latelago gore o tle o kgone go araba dipotšišo ka sona.

SETŠWELETŠWA SA B

[E amantšwe go tšwa go inthanete]

1.2.1 Efa dilo TŠE PEDI tša setšo tšeo di tšwelelago seswantšhong se. (2)

1.2.2 Kgetha karabo ya maleba o fahlele. Na ditiragalo tša seswantšho di hlaloša eng?

- A Go tšweletša mabele.
- B Go tšweletša bupi.
- C Go šila bupi.
- D Go setla mabele. (2)

1.2.3 Na mokgwa wo o šomišwago seswantšhong o fapana bjang le sebjalebja? (2)

PALOMOKA YA KAROLO YA A: 30

KAROLO YA B: KAKARETŠO**POTŠIŠO YA 2**

Bala temana ye e latelago gomme o ngwale dintlha TŠE ŠUPA ka kgetho ya sekolo sa maleba.

DITAELO

1. Ngwala dintlha TŠE ŠUPA mafokong ao a feletšego ao a sa fetego a 70.
2. Šomiša mantšu A GAGO.
3. Nomora mafoko a gago go tloga go 1 go fihla go 7.
4. Ngwala ntlha E TEE lefokong LE LENGWE le LE LENGWE.
5. Ngwala palomoka ya mantšu ao o a šomišitšego ka mašakaneng mafelelong a kakaretšo ya gago.

SETŠWELETŠWA SA C**KGETHA SEKOLO SA MALEBA**

Thuto ke senotlelo sa katlego maphelong a bana ba lehono. Seo se ra gore le sekolo seo motswadi a išago ngwana go sona e swanetše e be sa maleba. Sekolo se se kaone se ba le barutiši ba lerato, ba go se galefele barutwana. Nako ya bona ye ntši ba e tšea ba ruta barutwana go bala, ba ba botša dikanegelwana gore ba kgone go theeletša. Polelo le dipalo ke dilo tše bohlokwa bophelong bja motho yo mongwe le yo mongwe. Barutiši ba be le nako ya go ruta dipalo, go hlakanya le go ntšha, bana e sa le ba ba nanana.

Se se thuša motheong wa go tlo ithuta dipalo ge ba tsena dikolo tša godingwana. Bjalo ka motswadi, dipolelo tša sekolo di bohlokwa. Ngwana o swanetše go ba le nako ya go raloka dipapadinyana tše dingwe gobane se se godiša botebo bja monagano wa gagwe. Barutiši ba swanetše go ba baithuti ka bobona. Ba hwetše mangwalo a go tsošološa le go tiišetša bokgoni le tsebo ya bona gore ba kgone go ruta ka tsebo ye mpsha. Sekolo sa kgauswi se loketše ngwana ka ge motswadi a tla kgona go tseba ge ngwana a eya sekolong ka mehla.

[Boithamelolo]

PALOMOKA YA KAROLO YA B: 10

KAROLO YA C: THUTAPOLELO LE TŠHOMIŠOPOLELO**POTŠIŠO YA 3**

Lebeledišiša papatšo ye gomme o arabe dipotšišo tša go e latela.

SETŠWELETŠWA SA D

[E amantšwe go tšwa go inthanete]

- 3.1 Kgetha karabo ya maleba. Go ya ka papatšo ye, mmapatši o bapatša ...
- A boiketlo maetong ka SAA.
 - B ditefelo tša fase tša SAA.
 - C difofane tša SAA.
 - D ditheko tša dithekete tša SAA. (1)
- 3.2 Tsopola polelo yeo e laetšago gore o tla hlompšha ge o le ka sefofaneng sa SAA. (1)
- 3.3 Ke dithekniki dife TŠE PEDI tšeo mmapatši a di šomišitšego go tanya šedi ya mmadi? (2)
- 3.4 Ngwala lentšu leo le tšweletšago boleng bja dithekete tša SAA o be o hlaloše bohlokwa bja lona. (2)
- 3.5 Tšweletša modirišopolelo wo o šomišitšwego go hlohleletša moreki o be o laetše gore ke wa mohuta mang? (2)
- 3.6 Ke maikutlo afe ao a tšweletšwago ke lefoko le: 'Ditefelo tša fasefase'? (2)

[10]

POTŠIŠO YA 4

Lebeledišiša khathuni ye le mantšu a yona gomme o arabe dipotšišo tša go latela.

SETŠWELETŠWA SA E

[E fetoletšwe go tšwa go Fresh Living – April 2017]

- 4.1 Laetša leganetši la go tšweletša gore mosadi o rata thuto. (1)
- 4.2 Moya wo o fokago mo khathuning ke wa mohuta mang?
- A Go thaba
B Go kwa bohloko
C Go lla
D Wa ntwana (1)
- 4.3 Na tiragalo ya khathuning e direga mo kae? Fahlela. (2)
- 4.4 Ngwala lentiri le le tšweletšwago ke mosadi o be o bolele gore le hlaloša eng. (2)
- 4.5 Tšweletša mehuta ya dipudula khathuning ye. (2)
- 4.6 Ke maikutlo afe ao a go aparelago ge o bona ditiragalo tša khathuning? Fahlela. (2)

[10]

POTŠIŠO YA 5

- 5.1 Bala temana ya ka tlase ka šedi gore o tle o kgone go araba dipotšišo tša go e latela.

SETŠWELETŠWA SA F

Boagišane ke bohwa. Moagišane ke motho wa mathomo yo o mo llaego ge o na le mathata. O go hlokomela go feta batho ba kgole, go swana le meloko. Ge o re joo! o kwa ke yena pele. Le ge o etšwa ka sefero o laela yena ka kwešišo ya gore o tla fa batho bao ba ka tlogo ba go nyaka molaetša wa gore o sa tšwele. Ruri! Batho o ka re ga ba lemoge taba ye. Re ja mmogo, re kgopelana matswai ebile re robala mmogo. Re phetha la moswana la gore: 'Bana ba monna ba ngwathelana hlogwana ya tšie'. Le gona motho ga a phele a nnoši gobane motho ke motho ka batho ba bangwe. Le ge go le bjalo, bophelo bja sehono bo gapeletša batho go itšhireletša. Ke ka moo o bonago go thomilwe go agwa meboto ya go rarela. <u>Go aga meboto ye metelele ga se go senya seagišane,</u> ke go itirela bothakga. O ka bula kgothwana lebotong gore le kgone go <u>bonana</u> , go dumedišana le go botšišana tša meso. Ge o ka se dire bjalo, o tla senyegelwa gomme wa ba mohlokotsebe. Go bohlokwa gore baagišane ba tsebane ba be ba tsebanye le bana ba bona.	5 10 15
	[Boitlhamelo]

- 5.1.1 Tšweletša mohlala wa leba go tšwa lefokong la bobedi. (1)
- 5.1.2 Hlaloša mohola wa lekopanyi 'ebile' lefokong le: 'Re ja mmogo, re kgopelana matswai ebile re robala mmogo.' (1)
- 5.1.3 'Boagišane ke bohwa.' Ngwala lefoko le ka letlago o be o tšweletše mohuta wa sekapolelo seo se šomišitšwego lefokong leo. (2)
- 5.1.4 Tsopola mohlala wa lemanyidiri o be o hlaloše gore ke ka lebaka la eng e le lemanyidiri. (2)
- 5.1.5 Ke mohuta ofe wa lehlaodi wo o tšwelelago lefokong le? Fahlela. (2)
- 5.1.6 Hlaloša tirišo ya mabopi ao a kotofaditšwego. (2)
- 5.1.7 Bapetša mekgwa ya tirišo ya meselana yeo e thaletšwego. (2)
- 5.1.8 Hlaloša sebopego sa leina le le kotofaditšwego go tšwa temaneng ya ka godimo. (2)

- 5.2 Lebelela seswantšho se le mantšu a sona gore o tle o kgone go araba dipotšišo tšeo di latelago.

SETŠWELETŠWA SA G

[inthanete]

- 5.2.1 Kgetha lelatodi la batho ba seswantšhong.

- A Bakgalabje
- B Bakgekolo
- C Basetsana
- D Makgarebe

(1)

- 5.2.2 Ngwala leina LE TEE la sedirišwa go tšwa seswantšhong.

(1)

- 5.2.3 Tšweletša lefoko le ka leganetši 'Setimela se a kitima' o be o fe lebaka.

(2)

- 5.2.4 Phošolla lefoko la ka puduleng ka go ngwala mopeleto wa maleba.

(2)

[20]

PALOMOKA YA KAROLO YA C: 40
PALOMOKA YA TLHAHLOBO: 80